

CYBERLEKCJE

3.0

Scenariusz lekcji
Cyberprzemoc

NASK

 cyber
profilaktyka
NASK

 Ministerstwo
Cyfryzacji

CYBERLEKCJE 3.0

Cyberprzemoc

Cyberprzemoc

Scenariusz lekcji dla szkół ponadpodstawowych

Scenariusz opracowany w ramach projektu „Działania wspierające nauczanie o cyberbezpieczeństwie”

Autorka scenariusza: Agata Arkabus, Bernardetta Czerkawska

Redakcja merytoryczna: Cyberprofilaktyka NASK (Dział Profilaktyki Cyberzagrożeń), Dział Budowania Świadomości Cyberbezpieczeństwa

Redakcja językowa, dostępność (WCAG): Diana Kania, Marta Danowska

© NASK – Państwowy Instytut Badawczy

Warszawa 2023

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne (CC BY-NC) 4.0 Międzynarodowe

NASK – Państwowy Instytut Badawczy

ul. Kolska 12

01-045 Warszawa

CYBERLEKCJE 3.0

Cyberprzemoc

Spis treści

Warto wiedzieć – wprowadzenie do zajęć	3
Informacje na temat zajęć	5
Cele ogólne powiązane z podstawą programową	5
Informatyka	5
Wiedza o społeczeństwie	6
Edukacja dla bezpieczeństwa	6
Etyka.....	7
Godziny wychowawcze	7
Cele szczegółowe powiązane z podstawą programową	8
Kompetencje kluczowe	8
Cele zajęć w języku ucznia:.....	8
Kryteria sukcesu dla ucznia/uczennicy:	8
Wskazówki do przeprowadzenia zajęć:	9
Metody/techniki pracy	9
Formy pracy	9
Środki dydaktyczne	9
Przebieg zajęć	10
Wprowadzenie	10
Część główna	11
Podsumowanie	14
Komentarz metodyczny	14
Sposoby oceniania.....	14
Praca z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE)	14
Bibliografia/Netografia.....	15

CYBERLEKCJE 3.0

Cyberprzemoc

Temat: **Cyberprzemoc**

Etap: **szkoła ponadpodstawowa**

Czas realizacji: **2 x 45 minut**

Warto wiedzieć – wprowadzenie do zajęć

Cyberprzemoc dotyka wielu młodych ludzi. Zachowania przemocowe przedstawiane w różnych publikacjach, opracowaniach i filmach są też udziałem dzieci i młodzieży, a obserwacje pokazują, że zjawisko to stale się nasila. Konsekwencje cyberprzemocy dotyczą nie tylko nastolatków, ale także dzieci w bardzo młodym wieku. Sprawcy agresji online wykorzystują różnorodnie narzędzia i metody opresji, które w konsekwencji mogą doprowadzić swoje ofiary do drastycznych posunięć względem zdrowia fizycznego i psychicznego, w skrajnych przypadkach również do śmierci.

Przejawy cyberprzemocy wśród uczniów często zaczynają się od „niewinnych żartów”, które mogą prowadzić do poważnych konsekwencji. Szkoła to szczególne miejsce, w którym uczniowie spędzają ze sobą dużo czasu, poznają swoje wady i zalety, słabe i mocne strony. Wielu uczniów ze strony swoich rówieśników doświadcza cyberprzemocy, która przejawia się w następujących formach:

- agresji słownej, zamieszczaniu nieprzyjemnych, przykrych komentarzy na profilach w portalach społecznościowych;
- upublicznianiu upokarzających, przerobionych zdjęć i filmów;
- ujawnianiu tajemnic, sekretów;
- kradzieży tożsamości, tworzeniu nieprawdziwych maili;
- wykluczeniu z grona „znajomych” w Internecie, tworzeniu zamkniętych grup na forach lub serwisach społecznościowych;
- celowym ignorowaniu czyjejs działalności w sieci;

CYBERLEKCJE 3.0

Cyberprzemoc

- frappingu (wykorzystaniu nieuwagi innego użytkownika, który nie wylogował się ze swojego konta, by podmienić jego zdjęcie profilowe, wstawić na profil komentarz, opis bądź inną treść);
- happy slappingu (procederze polegającym na niespodziewanym atakowaniu – pobiciu, okradzeniu, zniszczeniu rzeczy osobistych – przypadkowych ludzi i filmowaniu całego zajścia);
- stalkingu (złośliwym i powtarzającym się nagabywaniu, naprzykrzaniu się czy prześladowaniu zagrażającym czyjemuś bezpieczeństwu).

Warto podkreślić, że każde działanie, które ma na celu wyrządzenie komuś krzywdy (również tej psychicznej), może być uznane za przemoc. Wraz z rozwojem nowych technologii narasta zjawisko **cyberprzemocy**, które przyjmuje bardzo różne formy i metody.

Jedną z form cyberprzemocy jest **hejt**, który polega na obrażaniu, ośmieszaniu czy wręcz poniżaniu innej osoby przy wykorzystaniu różnych form komunikacji opartej na urządzeniach mobilnych lub za pośrednictwem komputera. Niepokojący jest fakt, że hejt stosowany jest u coraz młodszych użytkowników Internetu (np. dzieci w młodszym wieku szkolnym).

Problem hejtu wynika m.in. z braku umiejętności poprawnego dyskusowania, sposobu myślenia: „jestem anonimowy w sieci”, potrzeby wyładowania negatywnych emocji. Należy więc od najmłodszych lat zwracać uczniom uwagę na problem hejtu oraz uczyć zasad konstruktywnej krytyki i jej odpowiedniego wykorzystania.

Bardzo ważnym zagadnieniem związanym z cyberprzemocą są jej konsekwencje, w tym również aspekty prawne. W celu ochrony młodych przed przemocą w Internecie rodzice, opiekunowie oraz nauczyciele mogą wykorzystywać różne istniejące regulacje – zarówno przepisy prawa karnego, jak i kodeksu cywilnego.

Istotnym elementem ochrony ofiar przed sprawcami agresji w sieci i zjawiskiem cyberprzemocy jest upowszechnianie wiedzy,

CYBERLEKCJE 3.0

Cyberprzemoc

gdzie i u kogo można szukać pomocy w sytuacjach niezgodnego i nieprawego wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych przez sprawców, a często także świadków zdarzenia.

Aby zapobiegać cyberprzemocy, należy przede wszystkim od najmłodszych lat edukować i uświadamiać uczniów, czym jest cyberprzemoc i jakie są jej skutki. Ważne jest, aby uczniowie, zgłębiając tę problematykę, poznali różne jej aspekty, w tym również sposoby jej rozpoznawania oraz reagowania.

O pomocy osobom poszkodowanym mówią eksperci – Anna Kwaśnik z NASK- PIB oraz Marta Wojtas z Poradni Dziecko w Sieci, działającej przy Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę w [filmie pt. „Cyberprzemoc – to warto wiedzieć”](#).

Informacje na temat zajęć

Cele ogólne powiązane z podstawą programową

Informatyka

V. Przestrzeganie prawa i zasad bezpieczeństwa. Respektowanie prywatności informacji i ochrony danych, praw własności intelektualnej, etykiety w komunikacji i norm współżycia społecznego, ocena zagrożeń związanych z technologią i ich uwzględnienie dla bezpieczeństwa swojego i innych.

IV. Rozwijanie kompetencji społecznych. Uczeń:

4) bezpiecznie buduje swój wizerunek w przestrzeni medialnej;

V. Przestrzeganie prawa i zasad bezpieczeństwa. Uczeń:

1) postępuje zgodnie z zasadami netykiety oraz regulacjami prawnymi dotyczącymi: ochrony danych osobowych, ochrony informacji oraz prawa autorskiego i ochrony własności intelektualnej w dostępie do informacji; jest świadomy konsekwencji łamania tych zasad;

CYBERLEKCJE 3.0

Cyberprzemoc

Wiedza o społeczeństwie

II. Społeczeństwo obywatelskie (zakres podstawowy). Uczeń:

11) rozpoznaje przejawy patologii życia publicznego i wykazuje ich negatywny wpływ na życie publiczne;

Edukacja dla bezpieczeństwa

IV. Edukacja zdrowotna. Zdrowie w wymiarze indywidualnym oraz zbiorowym. Zachowania prozdrowotne.

2. Elementy zdrowia psychicznego. Uczeń:

5) opisuje konstruktywne i niekonstruktywne sposoby radzenia sobie z emocjami, w tym negatywnymi;

7) dobiera i demonstruje umiejętności komunikacji interpersonalnej istotne dla zdrowia i bezpieczeństwa (odmowa, zachowania asertywne, negocjowanie).

5. Uzależnienia. Uczeń:

5) ustala, co sam może zrobić, aby tworzyć warunki środowiskowe i społeczne, które są korzystne dla zdrowia (ochrona środowiska przyrodniczego, wsparcie społeczne, komunikacja interpersonalna, współpraca osób, instytucji i organizacji na rzecz zdrowia itp.);

CYBERLEKCJE 3.0

Cyberprzemoc

Etyka

I. Elementy etyki ogólnej

2. Analiza ludzkiego działania w aspekcie moralnym. Uczeń:

1) identyfikuje główne elementy struktury ludzkiego działania: podmiot (sprawca), adresat, przedmiot (wewnętrzna treść), motyw, intencja, skutki, okoliczności;

2) rozpoznaje i nazywa podstawowe emocje oraz uczucia; posługuje się nazwami emocji i uczuć do charakteryzowania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób – rzeczywistych i fikcyjnych;

4) zna różne kryteria moralnego wartościowania i posługuje się nimi przy wyznaczaniu moralnej wartości czynów;

II. Wybrane zagadnienia etyki szczegółowej (praktycznej, stosowanej, zawodowej).

4. Etyka a nauka i technika. Uczeń:

1) podaje przykłady właściwego i niewłaściwego wykorzystywania nowych technologii, w szczególności technologii informatycznych;

3) identyfikuje i analizuje wybrane problemy moralne związane z postępem naukowo-technicznym (np. problem ochrony prywatności, ochrony praw autorskich, cyberprzemocy, rozwój sztucznej inteligencji, transhumanizm).

Godziny wychowawcze

Tematyka może wynikać z obowiązującego w szkole

Programu Wychowawczo-Profilaktycznego. Zawsze zakłada on wsparcie uczniów i uczennic w rozwoju kompetencji społecznych i bezpieczne korzystanie z sieci.

CYBERLEKCJE 3.0

Cyberprzemoc

Cele szczegółowe powiązane z podstawą programową

Uczeń:

- definiuje pojęcie „cyberprzemocy”;
- zna formy cyberprzemocy i jej konsekwencje;
- wykorzystuje technologie informacyjno-komunikacyjne w wyszukiwaniu i selekcji informacji;
- aktywnie uczestniczy w dyskusji;
- zna skutki prawne stosowania cyberprzemocy;
- rozumie potrzebę niesienia pomocy ofiarom cyberprzemocy.

Kompetencje kluczowe

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje językowe;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele zajęć w języku ucznia:

1. Wyjaśnię na przykładach, na czym polega cyberprzemoc i jakie są konsekwencje stosowania.
2. Ocenię skuteczność różnych działań przeciw cyberprzemocy.

Kryteria sukcesu dla ucznia/uczennicy:

1. Potrafię wyjaśnić dwa przejawy cyberprzemocy i ich konsekwencje.
2. Wymieniam trzy działania przeciw cyberprzemocy i uzasadniam, w jakich sytuacjach będą skuteczne.

CYBERLEKCJE 3.0

Cyberprzemoc

Wskazówki do przeprowadzenia zajęć:

- Podczas zajęć uczniowie korzystają z telefonów komórkowych w celu wyszukania informacji. Jeśli nauczyciel ma wiedzę, że nie wszyscy uczniowie będą mogli korzystać z tego typu narzędzi, planuje przeprowadzenie zajęć w pracowni komputerowej lub uczniowie korzystają z materiałów drukowanych przygotowanych przez nauczyciela.
- ROZSZERZENIE: uczniowie mogą nakręcić własną animację z hasłami przeciw cyberprzemocy, np. w aplikacji biteable.com i zaplanować jej publikację w sposób, który zapewni jak największe zasięgi.

Metody/techniki pracy

- dyskusja;
- metoda problemowa – rutyna myślenia krytycznego DOUBLE-BUBBLE
- metoda praktyczna;
- praca z filmem;
- ćwiczenie redakcyjne.

Formy pracy

- indywidualna;
- grupowa – trójki i czwórki.

Środki dydaktyczne

- [film „Niepokonana”](#);
- [karta pracy „Formy cyberprzemocy”](#);
- telefony komórkowe lub komputery z dostępem do Internetu, kody QR, ekran;
- [film „Cyberprzemoc. Nie stosuj. Nie lajkuj. Nie udostępniaj”](#);
- [karta pracy „Jeden dzień z życia”](#);

CYBERLEKCJE 3.0

Cyberprzemoc

- [karta pracy „Ja i cyberprzemoc”](#);
- [prezentacja multimedialna na temat konsekwencji prawnych dotyczących cyberprzemocy](#);
- ewentualnie materiały drukowane z zakresu cyberprzemocy;
- [film pt. „Cyberprzemoc – to warto wiedzieć”](#)
- [infografika „Cyberprzemoc.”](#) lub film [„Cyberprzemoc. Nie stosuj. Nie lajkuj. Nie udostępniaj”](#);
- karta pracy [DOUBLE BUBBLE– cyberprzemoc a przemoc.](#)

Przebieg zajęć

Wprowadzenie

Nauczyciel łączy uczniów w trójki. Zaprasza do obejrzenia [filmu „Niepokonana”](#) i do dyskusji:

- co zobaczyliście? (komentarze, jakie zobaczyła noblistka, są komentarzami, które mogła słyszeć na żywo w swoich czasach)
- co was zaskoczyło?

Rozdaje kartę pracy [DOUBLE BUBBLE– cyberprzemoc a przemoc](#) i prosi o wypisanie podobieństw i różnic. Po kilku minutach nauczyciel wysłuchuje propozycji osób. Wśród różnic warto podkreślić: anonimowość, szybkie rozpowszechnianie, pozostawianie śladu, dotarcie do wielu odbiorców. Następnie prosi uczniów o sformułowanie definicji cyberprzemocy.

CYBERLEKCJE 3.0

Cyberprzemoc

Część główna

1. Nauczyciel prosi uczniów o odczytanie swoich definicji.
Wyjaśnia, że nie ma prawnego określenia tego zjawiska.
Omawia ogólne problemy cyberprzemocy.
2. [„Formy cyberprzemocy” – karta pracy](#). Uczniowie otrzymują kartę pracy, na której są wypisane pojęcia: happy slapping; frapping; stalking; kradzież tożsamości; agresja słowna/hejt.

Zadaniem uczniów jest wyjaśnienie powyższych terminów przy wykorzystaniu materiałów dostępnych w sieci. Uczniowie korzystają z własnych telefonów komórkowych oraz zapisują prawne konsekwencje tych czynów.

3. Po zakończonej pracy uczniowie odczytują i komentują wyjaśnione przez nich podczas pracy pisemnej zagadnienia. Nauczyciel zachęca młodzież do dyskusji na temat wykluczenia uczniów poprzez niezapraszanie ich do grup na mediach społecznościowych itp. Zwraca również uwagę na problem zachowania uczniów podczas lekcji zdalnych (tzw. rajdy na lekcje, brak kontaktu ze strony uczniów itp.). Nauczyciel zapisuje wszystkie konsekwencje prawne.

Większość aktów cyberprzemocy ma znamiona przestępstwa i narusza obecnie obowiązujące prawo, co pozwala ofierze zgłosić je na policję, do prokuratury lub sądu. Są to:

- art. 190 kk (groźba karalna);
- art. 190a kk (stalking, nękanie);
- art. 191 kk (zmuszanie do określonego działania);
- art. 191a kk (naruszenie intymności seksualnej, utrwalenie nagiej osoby bez jej zgody);
- art. 212 kk (znieśławienie);

CYBERLEKCJE 3.0

Cyberprzemoc

- art. 216 kk (zniewaga).

Wymienione przestępstwa są ścigane z oskarżenia prywatnego.

Oznacza to, że ściganie sprawcy cyberprzemocy następuje po złożeniu wniosku przez osobę pokrzywdzoną. Również naruszenia art. 267–269a kk (kodeksu karnego), art. 287 kk oraz art. 107 kw (kodeksu wykroczeń) to cyberprzemoc.

4. Nauczyciel wyświetla [film „Cyberprzemoc. Nie stosuj. Nie lajkuj. Nie udostępniaj”](#). Zachęca uczniów do dyskusji na temat oglądanego filmu. Zwraca uwagę, że cyberprzemoc dotyka różne osoby zaangażowane emocjonalnie, fizycznie i psychicznie. Najważniejszymi osobami wciągniętymi w cyberprzemoc jest sprawca, ofiara, świadek.
5. [„Jeden dzień z życia” – karta pracy](#). Nauczyciel dzieli uczniów na grupy. Każdy z zespołów otrzymuje kartę, którą wypełnia, korzystając z własnej wiedzy, doświadczeń, materiałów drukowanych lub zasobów internetowych:
 - Grupa 1. SPRAWCA/SPRAWCY (Pytania pomocnicze: Kim są? Dlaczego to robią? Jakich czynów się dopuszczają? Jakie emocje nimi kierują?);
 - Grupa 2. OFIARA (Pytania pomocnicze: Jak się zachowują? Co powinni zrobić w sytuacji cyberprzemocy? Jakie emocje nimi kierują?);
 - Grupa 3. ŚWIADEK/ŚWIADKOWIE (Jak się zachowują? Jakie przyjmują postawy? Jakie emocje im towarzyszą? Jak powinni się zachować?).

CYBERLEKCJE 3.0

Cyberprzemoc

6. Uczniowie prezentują opracowany przez siebie materiał na forum klasy. Nauczyciel rozdaje uczniom [karty „Ja i cyberprzemoc”](#).

Młodzież anonimowo opisuje sytuację z własnego życia na temat cyberprzemocy (uczeń jako świadek, ofiara, sprawca).

Karta zawiera informacje:

- Ofiara cyberprzemocy
- Sprawca
- Wiek ofiary/sprawcy
- Miejsce zdarzenia (np. forum internetowe, sala szkolna, internat)
- Towarzyszące emocje
- Opis zdarzenia
- Skutki/Konsekwencje

Uczniowie po zakończonej pracy wrzucają karty do pudełka.

Następnie nauczyciel losuje kilka kart i odczytuje je przed klasą.

Wskazuje uczniom na duży zasięg zjawiska cyberprzemocy – każda z osób uczestniczących w zajęciach zna w sposób pośredni lub bezpośredni ofiary dotknięte cyberprzemocą. Nauczyciel zwraca uwagę na emocje występujące u każdej z zaangażowanych osób, a w szczególności u ofiary cyberprzemocy oraz świadków, których rola w tej sytuacji jest wyjątkowo ważna. Nauczyciel zachęca uczniów do dyskusji.

7. Następnie nauczyciel prezentuje i omawia [infografikę „Cyberprzemoc”](#).

Wskazuje również na formy pomocy osobom poszkodowanym, np. wsparcie nauczycieli i psychologów, Telefon zaufania dla dzieci i młodzieży (116111), Dziecięcy Telefon Zaufania Rzecznika Praw Dziecka (800 12 12 12).

8. Nauczyciel łączy uczniów w pary i prosi, aby każda para zaproponowała hierarchię poznanych sposobów walki

CYBERLEKCJE 3.0

Cyberprzemoc

z cyberprzemocą. Następnie pary tworzą czwórki i wspólnie, argumentując, ustalają hierarchię. Nauczyciel prosi o odczytanie prac grup.

Podsumowanie

Nauczyciel udostępnia uczniom quiz interaktywny za pomocą kodów QR (telefony) lub sieciowo (komputery). [Quiz „Cyberprzemoc myśli ofiary i sprawcy”](#) sprawdza nabytą wiedzę podczas zajęć.

Na koniec nauczyciel zaprasza uczniów do refleksji: co było dziś dla mnie ważne? /czego się o sobie dowiedziałem(-łam)?

Komentarz metodyczny

Sposoby oceniania

- ćwiczenia pisemne wykonywane podczas lekcji;
- ćwiczenia interaktywne;
- aktywność podczas lekcji;
- odpowiedzi na pytania;
- umiejętność prowadzenia dyskusji.

Praca z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE)

Dla uczniów z SPE nauczyciel przygotowuje wykaz pomocnych stron internetowych do wykonania zadania związanego z wyszukiwaniem materiałów na temat cyberprzemocy. Jeśli uczniowie korzystają z opracowań drukowanych, należy zapewnić im odpowiednio wybrane i przygotowane materiały.

CYBERLEKCJE 3.0

Cyberprzemoc

Bibliografia/Netografia

- [Biblioteka - Poradniki i publikacje | Cyberprofilaktyka NASK online](#), dostęp z dn. 05.07.2023].
- Borkowska A., (2019), [„Cyberprzemoc – włącz blokadę na nękanie. Poradnik dla rodziców”](#), Warszawa: NASK – Państwowy Instytut Badawczy [online, dostęp z dn. 05.07.2023]
- [Nie zagub dziecka w sieci](#) [online, dostęp z dn. 05.07.2023].
- [Platforma edukacyjna Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę](#) [online, dostęp z dn. 05.07.2023].
- [„Rajdy na e-lekcje”](#) [online, dostęp z dn. 05.07.2023].
- Skorupa S., (2020), [„To więcej niż przemoc”. Filmy z rajdowania e-lekcji przez uczniów odbierają mowę”](#) [online, dostęp z dn. 05.07.2023].
- Sochocka K., Van Laere K., [„Lubię to! Nastolatki w mediach społecznościowych \(16–18\)”](#), Warszawa: NASK – Państwowy Instytut Badawczy [online, dostęp z dn. 05.07.2023].
- [„Temat lekcji: cyberprzemoc”](#) [online, dostęp z dn. 05.07.2023].